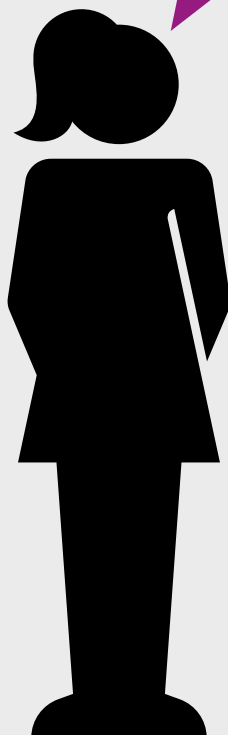
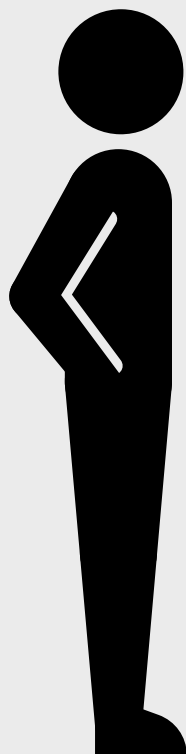

Gemeente
Amsterdam

Taal...

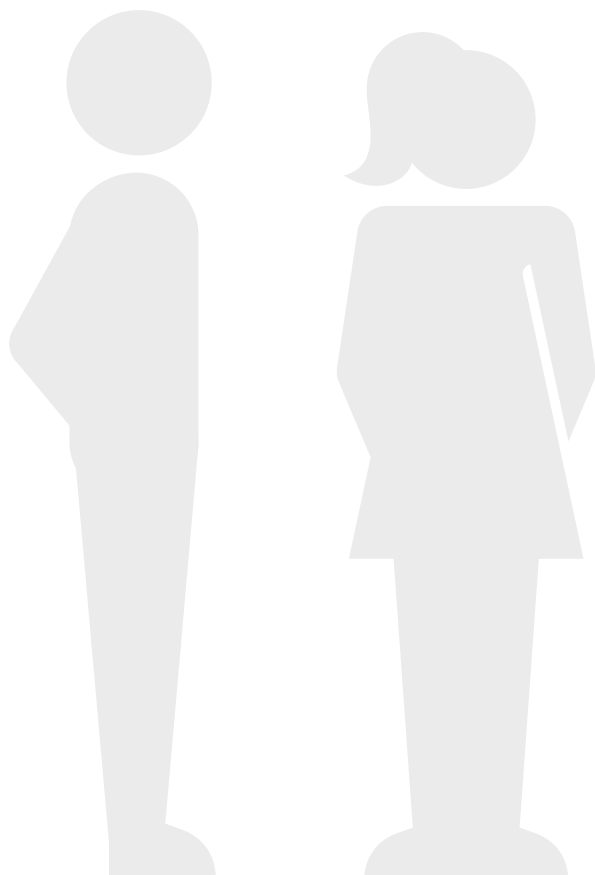
... is
cruciaal

Publieksverslag bijzondere leerstoel
Nederlands als tweede taal 2010 - 2014

Taal is cruciaal

**Publieksverslag bijzondere leerstoel
Nederlands als tweede taal 2010 - 2014**

Gemeente
Amsterdam

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Inhoud

Voorwoord	7
Taalverwerving in Amsterdam	9
Interview met Folkert Kuiken	13
Een taalrijke omgeving is het allerbelangrijkste	
Bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal	17
Interview Monique van Duin, vrijwilliger VoorleesExpress	20
Klaar voor de start	23
Interview Meike Korpershoek over onderzoek schakelklassen	26
Interview Karin van Soest, schakelklasleerkracht	28
Interview Eke Krijnen over evaluatieonderzoek Taal en VVE	30
Resultaten bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal	33
Interview Camille Welie over onderzoek leesonderwijs VO	38
Interview Kees Buijtelaar, rector Comenius Lyceum Amsterdam	40
Bijlage 1 Publicaties	43
Bijlage 2 Lezingen	45

Voorwoord

Voorwoord

Taal is cruciaal. Dat is de toepasselijke titel van dit publieksverslag over de bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal. Taal is cruciaal om mee te kunnen doen in de samenleving. Taalachterstanden kunnen vergaande gevolgen hebben voor de ontwikkeling van een kind. Daarom investeert de gemeente Amsterdam flink in trajecten voor taalverwerving.

Al een aantal jaren werken de gemeente en de Universiteit van Amsterdam (UvA) samen met als doel een gefundeerde wetenschappelijke basis te creëren voor het bestrijden van taalachterstanden in de stad. Onderzoek richt zich op integraal en effectief taalonderwijs voor het jonge kind. Enerzijds leidt dit tot inzicht in het aanbod van taalonderwijs, in de organisatie daarvan en in de samenhang tussen de verschillende taalinterventies. Anderzijds brengt onderzoek de effecten van het taalonderwijs in beeld en daarmee biedt het de mogelijkheid verbeteringen aan te brengen in de praktijk. De samenwerking tussen de gemeente en de UvA krijgt formeel gestalte in de bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal (NT2), bekleed door Folkert Kuiken.

Bij elke bijzondere leerstoel hoort een commissie - curatorium genoemd - die toezicht houdt op het werk van de hoogleraar en hem of haar ook adviezen kan geven. Het curatorium van de leerstoel NT2 houdt één of twee maal per jaar een vergadering waarbij de wethouder Onderwijs aanwezig is. Jaarlijks rapporteert Folkert Kuiken over de resultaten van zijn onderzoeksgroep bij het curatorium. In 2010 zijn daarnaast de projecten van de bijzondere leerstoel NT2 beschreven in een publieksverslag. Dit jaar is daarvan een geactualiseerde versie gemaakt. De publieksverslagen geven inzicht in onderzoeken die vanuit de leerstoel zijn uitgevoerd. Hiermee kunnen betrokkenen en geïnteresseerden zich een goed beeld vormen van de brede kennisontwikkeling op het gebied van taalverwerving en de aanpak van taalachterstanden.

De bijzondere samenwerking tussen de gemeente en de Universiteit van Amsterdam op het gebied van taalverwerving heeft voor beide partijen een meerwaarde. Het universitaire onderwijs en onderzoek wordt door de weerbarstige vraagstukken in de onderwijspraktijk voor uitdagingen gesteld die vragen om heldere wetenschappelijke analyses. De gemeente profiteert van het aan de universiteit uitgevoerde onderzoek door de uitkomsten te gebruiken als uitgangspunt voor nieuw beleid. En dat is goed voor de taalontwikkeling van vele Amsterdammers.

Jan Hulstijn

Voorzitter curatorium | Hoogleraar Tweedetaalverwerving Universiteit van Amsterdam

Taalverwerving in Amsterdam

Taalverwerving in Amsterdam

In Amsterdam leven relatief veel mensen met een niet-Nederlandse achtergrond. Veel kinderen groeien op in een gezin waar ouders laag zijn opgeleid of waar de thuistaal niet Nederlands is. Dit kan leiden tot achterstanden in de taalontwikkeling, met alle consequenties van dien voor het meedoen op school en in de maatschappij. Bij de bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal, afgekort tot NT2, gaat het om wetenschappelijk onderzoek naar taalonderwijs aan al deze mensen.

Onderzoek naar tweedetaalverwerving vergroot de kennis over de manier waarop anderstaligen Nederlands kunnen leren. Dit is afhankelijk van verschillende factoren, zoals leeftijd en opleidingsniveau: bij jonge en (nog) niet-gealfabetiseerde kinderen wordt vooral met beeldmateriaal gewerkt, terwijl bij oudere, hoogopgeleide cursisten een beroep kan worden gedaan op hun schriftelijke en grammaticale vaardigheden. Maar voor iedereen geldt dat hoe meer contact er met de doeltaal is (het Nederlands dus) en hoe groter de motivatie om de taal te leren, hoe beter en sneller de verwerving van het Nederlands gaat.

Hoe vroeger je begint met taalverwerving, hoe beter het resultaat. Amsterdam wil elk kind succesvol de school laten doorlopen, passend bij de capaciteiten van het kind. Taal is een belangrijke sleutel om de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten.

Daarom is in de voor- en voerschoolse educatie (vve) veel aandacht voor taalontwikkeling. Maar ook in het primair en voortgezet onderwijs vergt de taalvaardigheid van sommige leerlingen extra aandacht. Bijvoorbeeld om ervoor te zorgen dat ze een zo groot mogelijke woordenschat en een goede leesvaardigheid opbouwen. Die vaardigheden zijn onmisbaar voor een goed begrip van schoolboekteksten en voor een succesvolle schoolcarrière. Voor volwassenen zijn inburgeringstrajecten ontwikkeld, waarin het leren van Nederlands gekoppeld is aan het opleidings- en/of beroepsperspectief.

Taal is een belangrijke sleutel om de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten

De samenwerking tussen de gemeente en de Universiteit van Amsterdam via de bijzondere leerstoel NT2 is een belangrijke factor in de cyclus van wetenschap en praktijk. Wetenschappelijke inzichten uit binnen- en buitenland leiden tot de ontwikkeling van nieuwe interventies. Pilots worden via evaluatieonderzoek beoordeeld. Bij voldoende resultaten kunnen ze - eventueel met aanpassingen - tot structureel beleid worden omgezet. Dit moet leiden tot een effectief taalbeleid en uiteindelijk tot minder Amsterdammers die in hun ontwikkeling worden beperkt vanwege taalachterstand.

Dit publieksverslag bevat het programma van de bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal en geeft een beeld van de resultaten van de afgelopen vijf jaar. Ook het programma Klaar voor de Start van de gemeente Amsterdam om onderwijsachterstanden te voorkomen en te bestrijden wordt kort beschreven. Het onderzoek van de leerstoel sluit hier nauw op aan. Tot slot bevat dit verslag de verhalen van mensen die vanuit wetenschap en de onderwijspraktijk te maken hebben met tweetaligheid. Het geheel schetst een beeld van de jarenlange samenwerking tussen de gemeente en de Universiteit van Amsterdam.

Folkert Kuiken: 'Een taalrijke omgeving is het allerbelangrijkste'

Al bijna tien jaar bekleedt Folkert Kuiken de bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal. Als onafhankelijk deskundige geeft hij de gemeente gevraagde en ongevraagde adviezen. Zijn onderzoeksgroep van masterstudenten, jonge onderzoekers en promovendi onderzoekt de resultaten van diverse taalinterventies die de gemeente faciliteert en financiert. Dit alles gebaseerd op een brede kennisuitwisseling op het gebied van taalverwerving en didactiek in binnen- en buitenland.

Hoe zie jij je rol als bijzonder hoogleraar?

De gemeente heeft met de instelling van de bijzondere leerstoel gekozen voor een onafhankelijk instituut dat onbevangen advies geeft, ook ongevraagd en ongewild als dat nodig is. De leerstoel is bedoeld om vanuit de wetenschap op een objectieve manier vast te stellen welke ontwikkelingen op het gebied van taalverwerving er zijn en wat die opleveren. Een van de verdiensten van het hoogleraarschap is dat er de afgelopen jaren meer aandacht is gekomen voor evaluatieonderzoek. Dit geeft de gemeente een basis voor beslissingen over voortzetting van taalinterventies.

Met de leerstoel haalt de gemeente niet alleen mij in huis, maar het hele netwerk om mij heen. Ik heb veel contacten met mensen die ertoe doen op het gebied van de taalkunde en onderwijs. Zo kan ik mensen aan elkaar verbinden. Wij bestrijken met het onderzoek het hele veld van de wieg tot aan graf: van de voor- en vroegschoolse educatie tot en met de oudkomers. De laatste tijd ligt het accent vooral op het jonge kind, want hoe eerder je aan die taal werkt, hoe meer problemen op latere leeftijd je voorkomt.

Hoe leggen jullie de verbinding tussen wetenschap en praktijk?

Ik coördineer de duale master, waarbij we studenten opleiden tot experts op het gebied van Nederland als tweede taal. Deze studenten kan ik inzetten op onderzoeksprojecten. Zij doen daarmee praktijkervaring op en de opdrachtgever ontvangt een wetenschappelijk verantwoord onderzoeksverslag. Het zijn allemaal studenten die speciaal geselecteerd zijn voor de master, dus zij brengen voldoende kwaliteit mee.

In mijn eigen wetenschappelijk onderzoek houd ik mij vooral bezig met de vraag wat taalvaardigheid nu eigenlijk is. Dit is uiteen te trekken in drie onderdelen: complexiteit, accuratesse en vloeiendheid. Samen met Ineke Vedder ben ik voorzitter van een onderzoeksnetwerk over complexiteit. Hierover hebben we colloquia verzorgd op internationale congressen in Stockholm, Beijing en Brisbane. Dit is puur wetenschappelijk onderzoek. Maar waar mogelijk proberen we onderzoeksresultaten te vertalen in praktische tips voor leerkrachten.

Amsterdam is een meertalige stad, wat betekent dat voor de taalverwerving?

In 2010 is het punt bereikt dat van de helft van alle Amsterdammers de roots niet in Nederland liggen. In veel van die gezinnen wordt thuis een andere taal gebezigd dan het Nederlands. Daarnaast is er vanuit het Rijk en de Europese Unie steeds meer aandacht voor wereldburgerschap, en dan kom je er niet met alleen Nederlands. Er komt steeds meer tweetalig onderwijs, waarbij vooral Engels de lingua franca is.

Met het gegeven van meertaligheid zijn er discussies over wat de beste strategie is: kunnen ouders thuis het beste Nederlands spreken of is het ook goed om thuis een andere taal te gebruiken? Daarover gaat het boek *Het succes van tweetalig opvoeden* dat ik in 2012 met Elisabeth van der Linden heb geschreven. We presenteren verschillende modellen: thuis Nederlands praten of juist de moedertaal in ere houden. Het heeft allebei zijn voordelen en de keus is in de eerste plaats aan de ouders zelf. Maar als je ervoor kiest om je kind in het Nederlands op te voeden, dan is het wel belangrijk dat dat Nederlands van goede kwaliteit is. Anders geef je fouten door aan je kind, en die zijn er later lastig uit te krijgen.

Hoe meer Nederlands je spreekt, hoe beter dat is, zo blijkt uit onderzoek. Maar we weten ook dat het op zich geen probleem hoeft te zijn om thuis een andere taal te spreken dan het Nederlands, als de omgeving thuis maar voldoende taalrijk is. Als je thuis Turks, Arabisch, Chinees of welke taal dan ook spreekt, dan kan dat een goede basis zijn voor taalverwerving in een tweede taal zijn, op voorwaarde dat je voldoende gestimuleerd wordt met taalspelletjes, taalrijmpjes, enzovoort. Het maakt dan niet zoveel uit in welke taal dat gebeurt.

Ouders spelen dus een belangrijke rol, maar wat is de rol van het onderwijs?

Naast een taalrijke thuisomgeving is de school van groot belang voor de taalvaardigheid van jonge Amsterdammers. Ook daar moet een taalrijke omgeving zijn. En de professionaliteit van de leerkrachten speelt daarbij een belangrijke rol.

Tijdens mijn eerste termijn als hoogleraar is onderzoek gedaan naar de taalvaardigheid van de pedagogisch medewerkers in de voor- en vroeg-schoolse educatie (vve). In 2009 bleek dat de helft van de pedagogisch medewerkers niet aan de taalnorm voldeed. Daarop is flink ingezet. Ik was betrokken bij de ontwikkeling van een taaltoets en inmiddels is 95 procent van de (vaste) pedagogisch medewerkers daarvoor geslaagd. Maar het gaat niet alleen om de taalvaardigheid van de pedagogisch medewerkers, het gaat ook om hun didactische vaardigheden. Ook daaraan is de afgelopen jaren gewerkt, bijvoorbeeld met het coachingstraject Taal en VVE, waarbij de pedagogisch medewerkers werden gestimuleerd tot meer taalgericht gedrag. Uit het evaluatieonderzoek dat onder mijn leiding is uitgevoerd, blijkt dat de vve-medewerkers zich veel bewuster zijn van het belang van taalgericht gedrag.

Om de kwaliteit van het onderwijzend personeel in het basisonderwijs te verhogen, is de Landelijke Toetsenbank Lerarenopleidingen opgezet. Daarin staat bijvoorbeeld wat leerkrachten moeten weten over manieren om kinderen te leren lezen, schrijven en spellen. Die taaldidactische kennis wordt tegenwoordig op alle pabo's getoetst. Ik vind het belangrijk om deel uit te maken van de raad van advies van die landelijke toetsenbank omdat we daarmee werken aan de verbetering van de taaldidactische vaardigheden van de leerkrachten.

Is het vakgebied na tien jaar nog even boeiend?

Jazeker. Taalverwerving is en blijft een interessant vakgebied. De bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal neemt wetenschappelijk onderzoek als uitgangspunt en vormt een brug naar de praktijk van leerkrachten en ouders. Het praktijkgerichte onderzoek is inspirerend voor mijzelf, mijn studenten en promovendi. Het leidt tot adviezen waarmee gemeente, leerkrachten en ouders de taalvaardigheid van Amsterdammers op een steeds hoger peil kunnen brengen.

**Bijzondere leerstoel
Nederlands
als tweede taal**

Bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal

De leerstoel Nederlands als tweede taal draagt bij aan de ontwikkeling van effectief taalonderwijs. De duurzame kennisontwikkeling op het gebied van taalverwerving komt zo ter beschikking van het gehele onderwijsveld in de gemeente en ver daarbuiten. Omdat duurzame kennisontwikkeling is gebaat bij langere samenwerking wordt deze leerstoel steeds voor een aantal jaren achtereenvolgend ingesteld.

De leerstoel werd van 1996 tot 2004 bekleed door René Appel. Zijn opvolger Folkert Kuiken is vanaf 2005 bijzonder hoogleraar. De leerstoel maakt deel uit van de brede onderzoeksgroep Nederlands als tweede taal en taalverwerving aan de Universiteit van Amsterdam. Deze onderzoeksgroep staat in Nederland en daarbuiten hoog aangeschreven. Studenten en promovendi krijgen de gelegenheid onderzoek te doen naar praktische en wetenschappelijke thema's op het gebied van taalverwerving. De hoogleraar doet dat dus niet alleen, maar is wel het gezicht naar buiten voor de leerstoel. Als coördinator en stimulator van diverse vormen van onderzoek zorgt de hoogleraar voor continuïteit en daarmee voor duurzame kennisontwikkeling.

Onder begeleiding van Folkert Kuiken wordt onderzoek gedaan naar diverse taalinterventies die de gemeente Amsterdam initieert en faciliteert. Dit geeft de gemeente de gelegenheid om het beleid op basis van onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek bij te sturen. Studenten krijgen op hun beurt de mogelijkheid om hun onderzoeksstage praktijkgericht in te vullen en daarmee ook de nodige werkervaring op te doen.

Programma

Het programma van de bijzondere leerstoel is onder te verdelen in drie categorieën: onderwijs, onderzoek en bestuur & advies.

Onderwijs

De onderwijstaken vinden vooral plaats in de duale master Nederlands als tweede taal. Dit is een masteropleiding waarbij studenten theorie in praktijk brengen. Het onderwijs sluit zo veel mogelijk aan bij de Amsterdamse onderwijspraktijk. Met regelmaat lopen studenten van de masteropleiding stage bij de gemeente Amsterdam. Na een selectieprocedure beginnen elk jaar gemiddeld vijftien studenten aan de duale master. In de periode 2010 - 2014 zijn circa zestig deelnemers afgestudeerd.

Onderzoek

Onderzoek binnen de leerstoel zorgt voor een continue stroom aan kennisuitwisseling en duurzame toepassing daarvan. Binnen de leerstoel zijn inmiddels vijf promotieonderzoeken voltooid, lopen er nog acht trajecten en zijn er twee in voorbereiding. Veel van de onderzoeken zijn gebaseerd op in Amsterdam verzamelde data en leveren aanbevelingen op voor onderwijs en beleid. De wetenschappelijke bijdrage van Folkert Kuiken bestaat in de periode 2010 - 2014 uit ruim tachtig publicaties en meer dan honderd lezingen.

Binnen het onderzoeksprogramma zijn twee lijnen te onderscheiden: een internationale en een Amsterdamse.

Het *internationaal* gerichte onderzoek gaat in brede zin over effecten van tweedetaalonderwijs. Door vergelijkingen tussen verschillende landen ontstaan nieuwe inzichten. De nationale en internationale wetenschappelijke contacten van Folkert Kuiken bieden de mogelijkheid om verworvenheden uit de Amsterdamse praktijk te verspreiden en om bruikbare ervaringen uit andere landen te vertalen naar de Amsterdamse situatie. Dat geldt bijvoorbeeld voor het onderzoek naar de meest effectieve manieren om taalvaardigheid te stimuleren.

Het Amsterdamse onderzoek is in brede zin gericht op de wetenschappelijke kant van taalvaardigheid. In enge zin is het gericht op taalbeleid, evaluatie van beleid en lesmethoden en op de taalvaardigheid van specifieke groepen. Daarbij wordt vooral gezocht naar de effectiviteit van een didactische aanpak in een specifieke omgeving. Vervolgens wordt gezocht naar de manier waarop die op grote schaal in de praktijk kan worden ingevoerd, zoals de Vakantieschool Taal, onderwijs in de schakelklassen en het coachingstraject Taal en VVE die later in dit verslag nog beschreven worden.

Het onderzoeksprogramma van de bijzondere leerstoel spitst zich toe op tweedetaalverwerving. De resultaten leiden tot kennis over en inzicht in de manier waarop mensen in het algemeen een taal leren. Daardoor zijn de resultaten ook relevant voor onderzoek naar eerstetaalverwerving.

Bestuur & advies

Folkert Kuiken vervult bestuursfuncties op internationaal, landelijk, regionaal en universitair niveau. Als specialist op het gebied van taalverwerving wordt hij regelmatig benaderd voor adviesraden, kenniskringen en expertgroepen. In de periode 2010 - 2014 had hij onder andere zitting in de onderstaande besturen en adviesraden.

- Voorzitter Platform NT2, Nederlandse Taalunie
- Voorzitter AILA Research Network Complexity and Second Language Learning
- Penningmeester Eurosla Executive Committee
- Lid Strategic Advisory Board Taal- en Letterkunde (TALK) Vrije Universiteit Brussel
- Lid Raad van Advies en Kwaliteitscommissie Landelijke Toetsenbank Lerarenopleidingen
- Lid Erkenningscommissie Interventies, deelcommissie 3: Ontwikkelingsstimulering, onderwijsgerelateerd en jeugdwelzijn. Nederlands Jeugdinstituut (NJI).
- Lid NWO-commissie Promotiebeurs voor Leraren 2014
- Wetenschappelijk directeur Instituut voor Nederlands Taalonderwijs en Taaladvies (INTT), UvA
- Lid Platform Opleidingen vve
- Voorzitter Examencommissie Toets Nederlands vve-leidsters

Curatorium

Het feit dat de gemeente Amsterdam de leerstoel financiert, betekent niet dat de bijzonder hoogleraar onderzoek doet in opdracht van de gemeente: een hoogleraar doet onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek.

Een curatorium houdt toezicht op de bijzonder hoogleraar en is verantwoordelijk voor de bewaking en beoordeling van de kwaliteit van zijn werk.

Dit gebeurt via jaarlijkse evaluaties. Indien nodig stelt het curatorium het onderzoeksprogramma bij.

Het curatorium bestaat uit vertegenwoordigers van de Universiteit van Amsterdam en van de gemeente. In de periode 2010 - 2014 was het curatorium als volgt samengesteld:

- Prof. dr. Jan Hulstijn, hoogleraar Tweedetaalverwerving aan de UvA
- Prof. dr. Fred Weerman, hoogleraar Nederlandse taalkunde aan de UvA
- Respectievelijk Lodewijk Asscher, Pieter Hilhorst en Simone Kukenheim, wethouders Onderwijs van de gemeente Amsterdam

Monique Duin

- Is vrijwilliger bij de VoorleesExpress.
- Heeft inmiddels drie kinderen geholpen met taalverwerving door ze voor te lezen.
- Doet ook taalspelletjes, zingt liedjes en neemt de kinderen mee naar de bibliotheek.

Agent en Boef was bij alle drie de kinderen een groot succes

Vrijwilligerswerk

Toen ik vanuit Deventer naar Badhoevedorp verhuisde, ben ik op zoek gegaan naar vrijwilligerswerk. In de Libelle las ik een artikel over de VoorleesExpress en dat leek me wel wat. Ik ben dol op lezen en op kinderen. Bovendien is dit goed te combineren met mijn werk want het kan in de avonduren. Ik werd uitgenodigd voor een intake-gesprek en heb via de bibliotheek deelgenomen aan een training. Daar krijg je tips voor interactief lezen, dus het kind zo veel mogelijk erbij betrekken, en leer je welke boeken voor bepaalde leeftijden geschikt zijn.

Halfjaar

Inmiddels heb ik bij drie gezinnen voorgelezen: twee Turkse jongetjes en een Oeigoers meisje dat hier is geboren. Met de vakanties erbij kom je ongeveer een halfjaar lang bij een gezin. Daarna stopt het en dat is goed, want de ouders moeten het overnemen. Zij krijgen gaandeweg een grotere rol en leren zelf voorlezen. Sommige ouders ontdekken dat hun Nederlands niet goed genoeg is en gaan weer op taalles. Maar als zij in hun eigen taal voorlezen is dat ook goed.

Bibliotheek

Naast het voorlezen doen we ook spelletjes en vaak doen de ouders, broertjes en zusjes mee. Ik heb een spel bedacht met pim-pam-pet op basis van de Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters. Met het Oeigoerse meisje heb ik veel liedjes gezongen. Een bezoek aan de bibliotheek hoort er ook bij. Soms is dat voor het gezin de eerste keer en moeten ze nog een kaart laten maken, soms zijn ze al lid. Inmiddels heb ik zelf ook een aardige collectie kinderboeken opgebouwd. Ik gebruik de vrijwilligersvergoeding om mooie boeken te kopen.

Resultaten

Het is leuk en leerzaam. De eerste keer is altijd spannend, voor het kind, voor de ouders en voor mezelf. Door de VoorleesExpress maak ik kennis met nieuwe en soms andere culturen; de gastvrijheid is enorm. En het heeft resultaat. Het eerste jongetje dat ik voorlas heeft veel woorden geleerd. Het meisje heeft de woorden beter leren uitspreken, liet het kinderdagverblijf weten. Het jongetje uit mijn derde gezin had al een grote woordenschat, maar nu maakt hij ook zinnen, stond in zijn rapport.

Klaar voor de start

Klaar voor de start

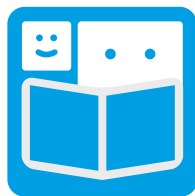
De gemeente investeert met het programma Klaar voor de Start fors om onderwijsachterstanden te voorkomen en te bestrijden. Doel is alle Amsterdamse kinderen goed voorbereid en zonder taalachterstand te laten instromen in het primair en voortgezet onderwijs.

Dit begint al op de voor- en vroegschoolse educatie (vve), aangezien kinderen tussen hun tweede en zesde jaar een cruciale ontwikkelingsfase doormaken, onder meer op het gebied van taal. De investeringen richten zich onder meer op het bereiken van de kinderen die extra ondersteuning nodig hebben via voorschoolse voorzieningen (peuterspeelzalen en kinderopvang met een voorschools programma), school en ouders. Ook is er aandacht voor verbetering van het aanbod door beter gekwalificeerd personeel op de groep (hogere eisen aan het opleidingsniveau, meer opbrengstgericht werken, meer hbo-geschoold personeel).

Ook in het primair onderwijs is extra leertijd nodig voor kinderen die de Nederlandse taal niet vloeiend spreken, lezen of schrijven. Hiervoor zijn verschillende vormen beschikbaar:

- In schakelklassen krijgen leerlingen een jaar lang extra (taal)onderwijs. Dit kan in een voltijdschakelklas of in deeltijd (minimaal twaalf uur per week). Schakelklassen zijn sinds schooljaar 2012-2013 speciaal voor groep 3 tot en met 6.
- De Vakantieschool Taal vindt plaats na schooltijd en tijdens alle schoolvakanties. Deze interventie is bedoeld voor leerlingen uit groep 6 en 7. De ervaring is dat de taalvaardigheid van leerlingen met een taalachterstand na een vakantie flink achteruit is gegaan. Op de Vakantieschool Taal worden ze gestimuleerd om hun taalvaardigheid goed bij te houden.
- Kopklassen zijn een variant op schakelklassen voor leerlingen na groep 8 van de basisschool. Zij krijgen nog een jaar extra les, met nadruk op taalverwerving. Hierdoor kunnen ze beter voorbereid doorstromen naar het voortgezet onderwijs, vaak op het niveau dat bij hun intelligentie past.

Betrokkenheid van ouders bij de ontwikkeling van hun kind is zeer belangrijk. Onderzoek wijst uit dat een combinatie van taalverwerving op school en aandacht ervoor thuis het meeste effect sorteert. Met verschillende projecten faciliteert de gemeente de betrokkenheid van ouders. Een voorbeeld daarvan is Taaltips.

Ouderbetrokkenheid en Taaltips

Uit onderzoek naar tweetalig opvoeden blijkt dat de betrokkenheid van ouders thuis een positief effect heeft op de onderwijsresultaten van het jonge kind. Met name bij het leren van de taal is dat effect heel groot. Een stimulerende taalomgeving thuis is een belangrijk voorwaarde voor het voorkomen van taalachterstanden: het helpt als ouders taalspelletjes doen, veel voorlezen en liedjes zingen. Ouders willen dat ook graag doen, maar weten niet altijd hoe ze dat kunnen aanpakken. Om hen op weg te helpen lanceerde de gemeente in mei 2013 de website Taaltips (amsterdam.nl/taaltips). Folkert Kuiken had bij het ontstaan en de opbouw van deze website een adviserende rol.

De website geeft praktische tips voor ouders en leerkrachten om met kinderen aan de slag te gaan met taal. Op de site staan bijvoorbeeld leerzame spelletjes, apps, games, voorleestips, liedjes en oefeningen om samen te doen. En om ouders te stimuleren daarvan gebruik te maken, zijn er op veel scholen Taaltips Koffie-momenten. Daar kunnen ouders met elkaar in gesprek gaan over de taalontwikkeling van hun kinderen.

Meike Korpershoek

- Koos na haar bachelor Nederlands voor de duale master NT2.
- Deed tijdens haar studie onderzoek in opdracht van de gemeente Amsterdam (DMO en DWI) in Amsterdam en Marokko.
- Is docent Nederlands aan de Haagse Hogeschool en heeft haar eigen bedrijf gespecialiseerd in professionalisering van het taalonderwijs.

Als het maar met onderwijs en taal te maken heeft

Praktische opleiding

De master NT2 is erg praktisch door de verplichte stages. Die duale component vind ik heel aantrekkelijk. Omdat de bijzondere leerstoel wordt gefinancierd door de gemeente Amsterdam, ligt daar een directe ingang voor stages en onderzoeken. Ik heb kunnen snuffelen om het werk te leren kennen en daar heb ik veel baat bij gehad. Na mijn afstuderen in juli 2013 vond ik genoeg werk als docent op de hogeschool, trainer van basisschooldocenten en als docent NT2. Ook mijn studiegenoten zijn allemaal onder de pannen. Dat pleit voor een praktijkgerichte opleiding; je bent theoretisch geschoold, maar hebt ook praktijkervaring opgedaan.

Wetenschappelijke inbreng

Tijdens mijn stage bij DMO heb ik onder andere onderzoek gedaan naar de effectiviteit van schakelklassen. Maar ik heb ook bijeenkomsten georganiseerd in het kader van de professionalisering van leerkrachten. Na mijn stage van vijf maanden kon ik er nog een tijdje blijven werken. Beleidsmakers bij de gemeente hebben veel behoefte aan actuele wetenschappelijke inzichten en onderzoek naar ervaringen uit de praktijk. Mijn inbreng voegde dus echt iets toe.

Schakelklassen

Het onderzoek naar de schakelklassen is in twee fasen uitgevoerd. In de eerste fase hebben zestien masterstudenten observaties gedaan in schakelklassen. Ik heb de conclusies samengevoegd tot een rapport en daarna vervolgonderzoek gedaan. In die tijd had ik ook zitting in de expertgroep die aanvragen van scholen voor financiering van schakelklassen beoordeelt. Uit een analyse van de aanvraagformulieren bleek dat enkele scholen geen helder taalbeleid hebben dat ten grondslag ligt aan de schakelklassen.

Kwaliteitskaarten

Een van de conclusies uit het onderzoek is dat docenten van schakelklassen behoefte hebben aan meer informatie over effectieve methoden voor taallessen. Ik heb kwaliteitskaarten gemaakt met concrete tips voor docenten, over woordenschatonderwijs, interactieve werkvormen, vragen stellen en feedback geven. Deze kwaliteitskaarten zijn bedoeld om de docenten een steuntje in de rug te geven en ze te helpen meer te professionaliseren in hun rol. Docenten hebben aangegeven dat de kaarten handig zijn maar nog beter bij de praktijk kunnen aansluiten. De nieuwe versies worden hierop aangepast.

Karin van Soest

- Werd als zij-instromer leerkracht op een school in de Indische Buurt.
- Raakte steeds meer geïnteresseerd in de aanpak van taalachterstanden.
- Volgde één jaar de duale master NT2.
- Is nu schakelklasleerkracht op de Sint Janschool in de Baarsjes.

Gericht aan de slag met het inhalen van taalachterstanden

Tweetaligheid

Als leerkracht op een school in de Indische Buurt werd ik geconfronteerd met kinderen met een taalachterstand. Ik ging op zoek naar methoden om de taalvaardigheid van die kinderen op een hoger niveau te krijgen. Tweetaligheid heeft ook voordelen, vooral op de lange termijn. Maar op de basisschool moeten de kinderen eerst de achterstand zien in te lopen. Inmiddels werk ik alweer drie jaar als schakelklasleerkracht in de Baarsjes. Hier kan ik nog gericht aan de slag met het inhalen van taalachterstanden.

Schakelklas

Op de Sint Janschool kiezen we bewust voor een deeltijdschakelklas. We zetten de kinderen niet het hele jaar apart; ze gaan een paar uur per dag naar de schakelklas. We hebben schakelklassen voor groep 3, 4 en 5/6. Door de schakelklas maken de leerlingen in een jaar een groei van anderhalf jaar door. En dat lukt in de meeste gevallen. Ook op de langere termijn zien we aan het leerlingvolgsysteem dat bij veel leerlingen die groei stabiliseert.

Professionalisering

De gemeente Amsterdam biedt leerkrachten van schakelklassen een professionaliseringstraject; per jaar krijgen we vier middagen bijscholing en coaching. Daarnaast is er voor alle leerkrachten de jaarlijkse taalconferentie waar informatie wordt aangereikt en gedeeld. Maar er zou nog wel wat meer aandacht mogen zijn voor het toepassen daarvan in de praktijk. Naast de theoretisch scholing is er ook coaching. Ik heb met coaches gewerkt aan een vakinhoudelijk onderwerp en aan het bevorderen van ouderbetrokkenheid. Het is heel nuttig dat iemand meekijkt hoe we daarmee omgaan.

Blijven leren

Wij hebben bij ons op school ook onderzoeksgroepen rond bepaalde thema's. Leerkrachten verdiepen zich in onderzoek over onderwijs en delen de resultaten met hun collega's. Zo houden we elkaar op de hoogte en blijven we leren. Samen proberen we om de resultaten vanuit wetenschappelijk onderzoek toe te passen in de praktijk. Dat blijft soms lastig. Moet je bijvoorbeeld bij woordenschatonderwijs inzetten op het aanbieden van woorden of de leerlingen betekenissen zelf laten achterhalen?

Eke Krijnen

- Ging na haar studie Nederlands aan de slag als NT2-docent.
- Had behoefte aan meer theoretische kennis dus volgde ook de duale master NT2.
- Deed als junior onderzoeker evaluatie-onderzoek Taal en VVE.
- Werkt nu mee aan onderzoek naar differentiatie in het leesonderwijs.

'Jonge kinderen leren een taal het best in betekenisvolle interactie'

Theoretische achtergrond

Na mijn bachelor en master Nederlandse letterkunde ging ik aan het werk als docent Nederlands als tweede taal, zowel bij hoog- als laagopgeleide mensen. Ik kende de Nederlandse taal goed, maar lesgeven is toch iets anders. Ik ging me verdiepen in de didactiek van taalonderwijs en besloot een master te volgen. De master NT2 gaf antwoord op veel van mijn vragen uit de praktijk.

Taalgericht werken

Na mijn afstuderen kreeg ik de kans om als junior onderzoeker het evaluatie-onderzoek Taal en VVE te doen. Folkert Kuiken was daarbij mijn begeleider. Veel kinderen in de voor- en vroegschoolse opvang hebben een taalachterstand. Uit onderzoek blijkt dat dit is te verbeteren als de pedagogisch medewerkers meer taalgericht werken. Jonge kinderen leren een taal het best in betekenisvolle interactie. Pedagogisch medewerkers kunnen een taalrijke

omgeving creëren door bijvoorbeeld meer open vragen te stellen aan de kinderen en door steeds te beschrijven wat ze doen en wat er te zien is om hen heen.

Coaching

Onderwijsadviesbureaus ABC en CNA hebben in opdracht van de gemeente Amsterdam een coachingstraject ontwikkeld om de taalgerichtheid van pedagogisch medewerkers te vergroten. Dit ging aan de hand van de Kijkwijzer Taal en VVE; een checklist van werkvormen waar medewerkers gebruik van kunnen maken. Ook werd op de locaties een interne coach opgeleid om de medewerkers te blijven begeleiden.

Evaluatieonderzoek

Het evaluatieonderzoek naar dit coachingstraject bestond uit interviews met de interne coaches, een online vragenlijst voor de pedagogisch medewerkers en een analyse van de coachingsverslagen die door de externe trainers zijn gemaakt. Bijna alle betrokkenen zijn positief. De didactische aanpak van de pedagogisch medewerkers was aan het einde van het traject vaak veel taalgericht. De verbeter slag zit vooral in bewustwording: vve-medewerkers zijn door het traject op de hoogte van de manieren om taalgericht te werken met jonge kinderen. Het project heeft dus veel waarde. De grootste valkuil is dat de verbeterde taalgerichtheid wegzakt als deze niet wordt geborgd. Het is belangrijk de kennis en vaardigheden te blijven opfrissen.

**Resultaten
bijzondere leerstoel
Nederlands als
tweede taal**

Resultaten bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal

In de periode 2010 - 2014 heeft de bijzondere leerstoel een bijdrage geleverd aan de verbetering van taalinterventies van de gemeente. Vanuit de bijzondere leerstoel zijn tientallen onderzoeken gedaan naar onderdelen van het taalbeleid van de gemeente. De focus van het onderzoeksprogramma ligt op vroegtijdig ingrijpen en preventie, door het aanleren van basisvaardigheden op een zo jong mogelijke leeftijd. Hiermee sluit de bijzondere leerstoel goed aan bij gemeentelijke prioriteiten in het programma Klaar voor de Start.

Doel van de bijzondere leerstoel NT2 is te komen tot een goede wetenschappelijk gefundeerde basis voor het beleid met betrekking tot het Amsterdamse taalonderwijs. Na de onderzoeksfase is het aan scholen, schooladviesdiensten en pedagogische centra om de resultaten te implementeren. Zij maken een vertaling van het wetenschappelijk onderzoek naar de lespraktijk. De onderzoekers helpen daarbij door de aanbevelingen zo praktijkgericht mogelijk te maken. Ter illustratie staan hieronder enkele concrete voorbeelden van onderzoeken die verband houden met de Amsterdamse onderwijspraktijk.

Vakantieschool Taal

De Vakantieschool Taal is in schooljaar 2011-2012 gestart als pilot. Leerlingen in groep 6 en 7 van het basisonderwijs krijgen extra lessen na schooltijd en in de vakanties. De taallessen worden telkens gekoppeld aan een thema. Studenten van de duale opleiding Nederlands als tweede taal hebben in 2012, 2013 en 2014 een evaluatieonderzoek uitgevoerd, waarna aanpassingen zijn doorgevoerd in de opzet van de Vakantieschool Taal. Daarbij zijn de ervaringen van leerkrachten, leerlingen en ouders geïnventariseerd via vragenlijsten en interviews. De taalvaardigheid van de deelnemende kinderen is gemeten op basis van toetscores. Alle betrokkenen geven aan dat de Vakantieschool Taal bijdraagt aan het vergroten van de taalvaardigheid en taalverwerving van leerlingen. Maar ook heeft deze een positieve uitwerking op het zelfvertrouwen en het welbevinden van de leerlingen. Uit de toetsresultaten is een gemiddelde vooruitgang te constateren, hoewel het lastig blijft om dit alleen aan de Vakantieschool Taal toe te rekenen.

Professionalisering leerkrachten

Leerkrachten spelen een belangrijke rol bij het succes van taalverwerving. Daarom organiseert de gemeente professionaliseringsbijeenkomsten voor leerkrachten van de taalinterventies. Het doel van deze bijeenkomsten is leerkrachten actuele kennis mee te geven ten aanzien van taal en praktische handvatten voor in de les. Bovendien kunnen ze ervaringen uitwisselen en hun werkwijze verbeteren. Naast themabijeenkomsten is er een coachingstraject waarbij leerkrachten hun eigen leervraag kunnen aandragen. Samen met hun coach gaan ze hiermee aan de slag. Vanuit de leerstoel is de effectiviteit van het traject onderzocht en vergeleken met de aanpak van andere gemeenten. Dit heeft onder meer geresulteerd in de ontwikkeling van een aantal kwaliteitskaarten voor leerkrachten. Verder is een belangrijke uitkomst de wens van leerkrachten om vooral onderling kennis te delen en gezamenlijk casussen te bespreken, om te professionaliseren met maatwerk.

Zie het interview met Karin van Soest.

Schakelklassen

Al sinds 2008 worden schakelklassen regelmatig geëvalueerd. In de onderzoeken wordt antwoord gegeven op de vraag wat de opbrengsten een jaar lang extra intensief taalonderwijs van de Amsterdamse schakelklassen waren in het betreffende schooljaar.

Vanaf 2012 richt het onderzoeksprogramma zich op de vraag wat de meerwaarde van een voltijdschakelklas is ten opzichte van een deeltijdschakelklas. Ook werd onderzocht hoe de overgang van het schakeltraject naar het reguliere traject verloopt. Op basis hiervan zijn er concrete aanbevelingen voor scholen geformuleerd bij de inrichting van hun schakelklassen.

Zie het interview met Meike Korpershoek.

Evaluatieonderzoek woordenschatonderwijs

De afgelopen jaren is er in de gemeente Amsterdam flink ingezet op taal en woordenschat. In 2014 heeft Annetje Bonants onder leiding van Folkert Kuiken onderzocht hoe het hiermee staat. Ruim twee derde van de leerkrachten geeft aan dat woordenschat leeft op school en dat dit zich vertaalt in de scores van de leerlingen op woordenschattoetsen.

Leerkrachten die werken volgens de methode Met Woorden in de Weer zijn daarover positief. Als grootste obstakel voor het woordenschatonderwijs komt de beschikbare tijd naar voren. Vooral consequent aandacht hebben voor woordenschat, woorden selecteren en materiaal maken, kost tijd. Wensen van leerkrachten liggen dan ook vooral op het gebied van kant-en-klaar visueel

materiaal en praktische handreikingen. Naar aanleiding van dit onderzoek wordt gekeken hoe het materiaal kan worden uitgebreid. Daarnaast hebben de leerkrachten die geen cursus Met Woorden in de Weer hebben gevolgd meer didactische vragen. Dit onderzoek laat zien hoe woordenschat op dit moment leeft op de scholen en geeft aanknopingspunten verdere verbetering en de methode steeds meer toegepast kan worden. Ook het promotie-onderzoek van Sylvia Bacchini uit 2012, getiteld 'Eerste hulp bij tweede taal', sluit hierbij aan. Zij onderzocht op welke manier en in welk tempo woordenschat van jonge tweedetaalverwervers vergroot kan worden, waarbij de manier van aanbieden minder verschil maakte, maar wel het belang van het zeer vaak herhalen van nieuwe woorden.

De Amsterdamse taalnorm: taaltoets

We hechten in Amsterdam veel waarde aan het taalniveau van pedagogisch medewerkers. Daarom is vanaf 2009 de Amsterdamse taalnorm ingesteld die inmiddels landelijk als norm is overgenomen. Deze norm beschrijft de noodzakelijke mondelinge, schriftelijke en leesvaardigheden. Om dit te kunnen toetsen is door de bijzondere leerstoel een taaltoets ontwikkeld. (Nieuwe) medewerkers die niet kunnen aantonen over het taalniveau beschikken, zijn verplicht deel te nemen aan deze toets. Als zij de toets niet halen volgen zij nascholing. Als zij na de nascholing nog niet voldoen, is het niet langer toegestaan om voor de groep te staan. Door deze werkwijze is het taalniveau van pedagogisch medewerkers in de stad enorm toegenomen: van 50% in 2009 naar 95% van de vast krachten in juni 2014.

Taal en VVE: kijkwijzer en coaching

Bijna de helft (meer dan 6.300) van alle peuters in Amsterdam loopt risico op taalachterstand vanwege een beperkt aanbod of een weinig stimulerende taalomgeving thuis. Voor- en voegschoolse educatie (vve) is een belangrijk instrument om taalachterstand bij de jongste kinderen te voorkomen of aan te pakken. Op de voerschoolse (peuters van 2,5 tot 4 jaar) en de voegschoolse educatie (kleuters van 4 tot 6 jaar) is spelenderwijs aandacht voor onder andere taal.

Op de vve-locaties zorgen pedagogisch medewerkers en leerkrachten voor een taalrijke omgeving voor peuter en kleuter. Daarbij is het van belang dat de zij zelf de taal goed beheersen en dat zij getraind zijn in taaldidactische vaardigheden. In opdracht van de gemeente Amsterdam ontwikkelde ABC Onderwijsadviseurs in dit kader het ondersteuningstraject Taal en VVE. Een traject van coaching on the job waarmee pedagogisch medewerkers leren om meer doelgericht en opbrengstgericht aan taalverwerving te werken. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de Kijkwijzer Taal en VVE. Dit instrument biedt

pedagogisch medewerkers en leerkrachten handreikingen voor interactie met kinderen. De Kijkwijzer legt het verband tussen de taaldoelen voor 4- en 6-jarigen en de kennis en vaardigheden die pedagogisch medewerkers en leerkrachten nodig hebben om jonge kinderen bij het behalen van deze doelen te begeleiden. Het traject Taal en VVE is door de bijzondere leerstoel geëvalueerd en heeft aanbevelingen opgeleverd voor de borging.

Zie interview Eke Krijnen over de evaluatie van het coachingstraject

De Kijkwijzer Taal en VVE is een instrument voor leidsters en leerkrachten op de vve die hun vaardigheid om taal bij kinderen te stimuleren willen versterken. Het instrument biedt pedagogisch medewerkers en leerkrachten handreikingen voor interactie met kinderen. De Kijkwijzer legt het verband tussen de taaldoelen voor 4- en 6-jarigen en de kennis en vaardigheden die pedagogisch medewerkers en leerkrachten nodig hebben om jonge kinderen bij het behalen van deze doelen te begeleiden. De Kijkwijzer Taal en VVE is ontwikkeld door ABC Onderwijsadviseurs in samenwerking met Folkert Kuiken. De invoering van de Kijkwijzer is geborgd en wordt nu standaard gebruikt.

Taalverwerving in het voortgezet onderwijs

VO-scholen in Amsterdam-West hebben met het OTAW-project (Opbrengst Taalonderwijs Amsterdam-West) de handen ineen geslagen om de taalprestaties van hun leerlingen te verhogen. De eerste stap was een onderzoek naar het effect van verschillende taalinterventies. Dit onderzoek richt zich vooral op middelen waarmee de taalvaardigheid van leerlingen kan worden vergroot en op de implementatie daarvan in de schoolpraktijk. In 2013 verscheen hiervan de rapportage. Onderzoeker Camille Welie heeft bij de presentatie van het onderzoeksrapport OTAW een brug geslagen tussen wetenschap en praktijk. Het promotieonderzoek gaat over de ontwikkeling van taalvaardigheid bij leerlingen in het voortgezet onderwijs. Zij zijn getoetst op begrijpend lezen en woordenschat. De aanbevelingen uit het rapport zijn vertaald naar praktische tips voor docenten. Zo is er bijvoorbeeld een placemat ontwikkeld met aanwijzingen voor het gebruik van verschillende soorten teksten, tips voor het woordenschatonderwijs, ideeën voor activiteiten in de klas, zowel klassikaal als bij meer individuele werkvormen.

Het project is met externe financiering uitgebreid tot een promotieonderzoek. Dankzij de bijzondere leerstoel NT2 zijn deze middelen voor onderzoek in Amsterdam ter beschikking gesteld tot eind 2016 .

Zie interview Camile Welie

Internationaal basisonderwijs

Meertaligheid is een belangrijk aandachtsgebied voor de leerstoel en de ontwikkelingen zijn aanleiding voor nieuw uit te zetten onderzoek. Ook in het Coalitieakkoord 2014 - 2018, 'Amsterdam is van iedereen' worden ambities benoemd met betrekking tot meertaligheid en internationaal onderwijs, zoals vroeg vreemdetalenonderwijs (vvtto) en tweetalig onderwijs. Hierbij zullen ook de aandachtspunten uit het initiatiefvoorstel 'Meer kansen door internationaal basisonderwijs' worden meegenomen zoals ook de aandacht voor vroeg vreemdetalenonderwijs in het curriculum van pabo-opleidingen en de landelijke pilot tweetalig primair onderwijs (tpo) die schooljaar 2014 - 2015 is gestart.

Er wordt al veel onderzoek gedaan naar meertaligheid en tweetaligheid, dat gebruikt kan worden als basis voor de Amsterdamse situatie en verder vormgeven van het Amsterdamse beleid. Zo is een conclusie van het door Folkert Kuiken begeleide promotieonderzoek van Jelske Dijkstra uit 2013 dat het jong aanleren van de minderheidstaal Fries geen nadelige gevolgen heeft voor het tegelijkertijd leren van het Nederlands. Het is nu interessant om na te gaan of de gelijktijdige verwerving van Engels en Nederlands in vvtto en tpo even voorspoedig verloopt.

Internationale inspiratie

Nederland is niet het enige land dat investeert in taalverwerving voor peuters en kleuters. De aanpak verschilt nogal. In België en Finland gaan kinderen vanaf 2,5 jaar naar school, waardoor dus eerder wordt gestart met aandacht voor taal. In Finland zijn de meeste pedagogisch medewerkers geschoold op hbo-niveau. Ook in Amsterdam wordt de omslag gemaakt naar meer hbo-geschoold personeel. Eind 2014 zijn er naar verwachting 94 hbo'ers als coach en 86 hbo'ers op de groep.

Om internationale ervaringen uit te wisselen, organiseerden Folkert Kuiken en Marije Michel (die bij hem promoveerde) een symposium in Berlijn (22 augustus 2012) over voor- en vroegschoolse educatie in Europese context. Dat heeft geleid tot een themanummer van het European Journal of Applied Linguistics 2, 1, 2014. Hierin staan good practices uit andere Europese landen, waar ook Amsterdam van kan leren.

Camille Welie

- Studeerde psychologie en besloot na enige werkervaring weer te gaan studeren, dit keer bachelor Nederlands en master NT2.
- Maakte placemat met tips voor taal- en leesonderwijs in het VO.
- Doet promotieonderzoek naar taalvaardigheid van leerlingen in het VO.

Leesvaardigheid is meer dan woordenschat

Veelzijdige opleiding

Ik heb gekozen voor de duale master NT2 vanwege de veelzijdigheid. Er is niet alleen aandacht voor tweedetaalverwerving, maar ook voor de wisselwerking tussen onderzoek, praktijk en beleid. En voor materiaalontwikkeling. Dat kwam later goed van pas bij mijn werk als projectleider bij een uitgeverij voor leermiddelen. Ik stuurde auteurs aan die (e-learning) studiemateriaal maakten voor volwassen NT2-leerders.

Taalachterstand

Mijn promotieonderzoek gaat over de taalvaardigheid van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Veertien scholen in Amsterdam West hebben het initiatief genomen voor het OTAW-project: Opbrengst Taalonderwijs Amsterdam West. Met dit meerjarige onderzoek is de taalvaardigheid van leerlingen in de onderbouw van het VO in kaart gebracht. Zij zijn getoetst op begrijpend lezen en woordenschat. Uit dit onderzoek bleek dat veel leerlingen met een taalachterstand op school komen en dat het niveau van vooral begrijpend lezen in de tweede en derde klas nauwelijks verbetert. Docenten Nederlands maken in hun lessen weinig gebruik van methoden die volgens wetenschappelijk onderzoek effectief blijken.

Placemat

De aanbevelingen uit het onderzoeksrapport dat november 2013 is verschenen, heb ik vertaald naar een placemat met tips voor taal- en leesonderwijs. Handig voor op het bureau als geheugensteuntje. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat het helpt als kinderen zelf teksten mogen kiezen om te lezen. En dat interactieve werkvormen bijdragen tot meer leesvaardigheid en grotere leesmotivatie. Dat wordt nog weinig toegepast en dat is een gemiste kans.

Vervolgonderzoek

De woordenschat van leerlingen op het VO is redelijk op peil, maar leesvaardigheid is meer dan woordenschat. Een kwart van de leerlingen kan teksten niet goed genoeg begrijpen. De tweede fase van mijn promotieonderzoek spitst zich toe op factoren die leesvaardigheid beïnvloeden. Dit arbeidsintensieve onderzoek doe ik, met twee stagiaires van de duale master, bij vierhonderd leerlingen op drie scholen in Amsterdam Nieuw-West. De resultaten worden onder andere vertaald naar de praktijk via het project GLOVO (Gedifferentieerd LeesOnderwijs in het VO). Docenten in de zaakvakken krijgen een training in leesonderwijs en leerlingen gaan acht weken lang vier uur per week samen lezen. We verwachten dat dit zal bijdragen tot betere resultaten voor begrijpend lezen.

Kees Buijelaar

- Is rector en leraar geschiedenis op het Comenius Lyceum Amsterdam (CLA).
- Doet met zijn school na het meerjarig OTAW-onderzoek mee met vervolgonderzoeken naar leesvaardigheid en ouderbetrokkenheid.
- Heeft aanbevelingen uit het OTAW-rapport met succes in zijn eigen lessen toegepast.

Leerlingen hebben altijd een leesboek in hun tas

Groeiende school

Het Comenius Lyceum Amsterdam (havo/vwo) biedt kinderen uit Nieuw-West met een havo/vwo-advies de kans in hun eigen buurt naar school te gaan. De meeste zijn van Marokkaanse of Turkse afkomst. Zij werken keihard en doen erg hun best om te integreren, dat is heel prettig werken. De school heeft nu ruim 700 leerlingen en we groeien nog steeds.

OTAW-rapport

Ik werk hier nu een jaar, dus heb alleen de afronding van het OTAW-onderzoek meegemaakt. Ik ben onder de indruk van de omvang: leerlingen op veertien scholen zijn jarenlang gevolgd in verschillende cohorten. We wisten al dat er iets aan de hand is, maar door het onderzoek is dat wetenschappelijk vastgesteld. Gemiddeld hebben deze leerlingen een taalachterstand in vergelijking met het gemiddelde in Nederland. Hoewel ze op de basisschool al een behoorlijke inhaalslag hebben gemaakt, blijkt dat toch niet voldoende. Ze zijn intelligent genoeg, maar sommigen krijgen toch problemen bij het afronden van de school. Dat is de harde werkelijkheid. Voor alle vakken is het nodig om de taal goed te begrijpen, zelfs wiskunde is heel talig.

Leesboek

We hebben al van alles gedaan voor het trainen van leesvaardigheid. Uit het onderzoek blijkt dat het met de technische kant, zoals grammatica en woordenschat, wel meevalt. Maar échte leesvaardigheid is veel complexer. Daarvoor moet je meters maken. Onze leerlingen hebben altijd een leesboek bij zich; als een les uitvalt gaan ze lezen.

Zaakvakken

Het onderzoek heeft geleid tot meer bewustwording op de scholen. We gaan de ervaringen van de docenten Nederlands delen met docenten van de andere vakken. Als je het over de hele school uitrolt, heeft het meer effect. Zelf heb ik mijn lessen al aangepast. Hiervoor werkte ik op een gymnasium in Almere. Als je daar zei 'lees dit even door' dan deden ze dat. Nu merkte ik dat leerlingen met zo'n opdracht niet goed uit de voeten kunnen. Ik heb een aantal aanbevelingen uit het rapport toegepast: leerlingen zelf teksten laten uitzoeken en ze meer in tweetallen laten werken. Het lijken simpele aanbevelingen, maar er zit een wereld aan wetenschappelijk onderzoek achter. En het werkt!

Bijlagen

Bijlage 1 Publicaties

De wetenschappelijke productie van de hoogleraar bestaat in de periode 2010 - 2014 uit ruim tachtig publicaties. Een selectie van de publicaties die van belang zijn voor de Amsterdamse praktijk.

2010

- Bossers, B., Kuiken, F. & Vermeer, A. (Red.) (2010) *Nederlands als tweede taal in het volwassenenonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Droge, S., Suijkerbuijk, E. & Kuiken, F. (2010) *Het taalniveau Nederlands van Amsterdamse leidsters in de kinderopvang en de voor- en vroegschoolse educatie. Eindrapport*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Kuiken, F. & Droge, S. (2010) *Woordenlijst Amsterdamse Kinderen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Kuiken, F. & Linden, E. van der (2010) *Multilingualism, language policy and language education in the Netherlands and Romania: A comparison*. In J. Róka (Ed.) *Concepts & consequences of multilingualism in Europe* (pp. 286-302). Budapest: Budapest College of Communication and Business.
- Kuiken, F., Vedder, I. & Gilabert, R. (2010) *Communicative adequacy and linguistic complexity in L2 writing*. In I. Bartning, M. Martin & I. Vedder (Ed.) *Communicative proficiency and linguistic development: Intersections between SLA and language testing research* (pp. 81-100). Eurosla Monographs 1. Roma: Eurosla.
- Ribbert, A. & Kuiken, F. (2010) *L2-induced changes in the L1 of Germans living in the Netherlands*. *Bilingualism, Language and Cognition* 13, 1, 41-48.

2011

- Kuiken, F. & Vedder, I. (2011) *Task complexity and linguistic performance in L2 writing and speaking: The effect of mode*. In P. Robinson (Ed.) *Second language task complexity: Researching the Cognition Hypothesis of language learning and performance* (pp. 91-104). Amsterdam: John Benjamins.

2012

- Beuningen, C.G. van, Jong, N.H. de, & Kuiken, F. (2012) *Evidence on the effectiveness of comprehensive error correction in second language writing*. *Language Learning* 62, 1, 1-41.
- Housen, A., Kuiken, F. & Vedder, I. (Eds.) (2012) *Dimensions of L2 performance and proficiency. Investigating complexity, accuracy and fluency in SLA*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Kuiken, F. (2012) *Begin bij het begin. Eisen aan leidsters kinderopvang en het*

- gevolg voor het mbo-onderwijs. In T. Hendrix, T. Hovens & A. Kappers (Red.) *Taalonderwijs in het mbo: Ontwikkelingen, problemen en oplossingen* (pp. 48-51). Amsterdam: VLLT.
- Kuiken, F. (2012) *Moeten allochtone ouders Nederlands praten met hun kinderen?* In M. Boogaard & M. Jansen (Red.) *De taalcanon: Alles wat je altijd al wilde weten over taal*. (pp. 21-23). Amsterdam: Meulenhoff Boekerij.
- Kuiken, F. & Vedder, I. (2012) *Speaking and writing tasks and their effects on second language performance*. In S.M. Gass & A. Mackey (Eds.), *The Routledge Handbook of Second Language Acquisition* (pp. 364-378). Abingdon: Routledge.
- Linden, E. van der & Kuiken, F. (2012) *Het succes van tweetalig opvoeden: gids voor ouders en opvoeders*. Leuven: Acco.
- Michel, M., Kuiken, F. & Vedder, I. (2012) *Task complexity and interaction: (Combined) effects on task-based performance in Dutch as a second language*. In L. Roberts, C. Lindqvist, C. Bardell & N. Abrahamsson (Eds.), *Eurosla Yearbook*. (pp. 164-190. Amsterdam: John Benjamins.

2013

- Krijnen, E. & Kuiken, F. (2013) *Evaluatie van het coachingstraject Taal en VVE. Intern rapport in opdracht van het Team VVE/DMO, gemeente Amsterdam*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Kuiken, F. & Linden, E. van der (2013) *Language policy and language education in the Netherlands and Romania*. *Dutch Journal of Applied Linguistics* 2, 2, 205-223.
- Kuiken, F. & Vermeer, A. (Red.) (2013) *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs. Derde, herziene druk*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Kuiken, F. (2013) *Vve-programma's en taaldoelen. Intern rapport in opdracht van het Team VVE/DMO, gemeente Amsterdam*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Slaap, C. & Kuiken, F. (2013) *Evaluatieonderzoek Vakantieschool Taal 2012-2013. Eindrapportage. Intern rapport in opdracht van DMO, gemeente Amsterdam*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

2014

- Kalsbeek, A. van & Kuiken, F. (2014) *Taalbeleid en wetenschappelijk onderwijs, in het bijzonder aan de Universiteit van Amsterdam*. *Dutch Journal of Applied Linguistics* 3, 2.
- Kuiken, F. (2014) *Competencies of preschool educators in Amsterdam: A Dutch perspective on language proficiency, language targets and didactic skills*. *European Journal of Applied Linguistics* 2, 1, 101-119.
- Kuiken, F. *Van een dubbeltje naar een stuiver meer. Het belang van een rijk*

- taalaanbod. In L. Michon & J. Slot (Red.) *Armoede in Amsterdam. Een stadsbrede aanpak van hardnekkige armoede.* (pp. 109-119). Amsterdam: Bureau O+S, gemeente Amsterdam.
- Kuiken, F. & Vedder, I. Raters' decisions, rating procedures and rating scales. *Language Testing* 31, 3, 279-284.
- Kuiken, F. & Vedder, I. Rating written performance: What do raters do and why? *Language Testing* 31, 3, 329-348.
- Michel, M. & Kuiken, F. Language at preschool in Europe: Early years professionals in the spotlight. *European Journal of Applied Linguistics* 2, 1, 1-26.

Bijlage 2 Lezingen

Kennis delen is een belangrijk onderdeel van de bijzondere leerstoel Nederlands als tweede taal. Dat doet Folkert Kuiken onder andere door het geven van lezingen. Een selectie uit de meer dan honderd lezingen die hij gaf in de periode 2010 - 2014.

2010

- Kuiken, F. & Linden, E. van der. *Multilingualism in progress or in decline: The case of the Netherlands and Romania.* LINEE Conference New Challenges for Multilingualism in Europe. Dubrovnik, 14-4-2010.
- Kuiken, F. *The local and the global in language politics: Contrasting views in the case of Dutch.* 35th ALAA Congress. Brisbane, 6-7-2010.
- Kuiken, F., Vedder, I. & Gilabert, R. *The relationship between communicative adequacy and linguistic complexity in the written output of native and non-native writers.* Eurosla 20. Reggio Emilia, 3-9-2010.
- Kuiken, F. *Taal in de voor- en vroegschoolse educatie (vve).* Symposium O+S 'Onderwijs in Amsterdam'. Amsterdam, 25-11-2010.

2011

- Kuiken, F. *Taalontwikkeling bij tweetalige peuters en kleuters.* Amsterdamse Taalconferentie 'Taalbruggen'. Taalweb Amsterdam, Amsterdam. 9-2-2011.
- Kuiken, F., Vedder, I. & Gilabert, R. *Syntactic complexity in L2 writing as an indicator of L2 proficiency.* AAAL 2011, Chicago. 26-3-2011.
- Kuiken, F. *Taalbeleid in de Amsterdamse voor- en vroegschoolse educatie.* Anéla/WAP-studiedag, Utrecht. 20-4-2011.
- Kuiken, F. & Vedder, I. & Gilabert, R. *Rating written performance. What do raters do and why?* AILA 2011, Beijing, 19-8-2011.
- Kuiken, F. & Vedder, I. *The multidimensionality of syntactic complexity.* Eurosla 21, Stockholm. 8-9-11.

- Kuiken, F. *Taalvaardigheden van pedagogisch medewerkers*. Ministerie van SZW, Den Haag. 4-10-2011.
- Kuiken, F. *Early education in Amsterdam. Efforts and challenges*. Universitat Mannheim. Mannheim. 23-11-2011.
- Kuiken, F. *Het OTAW-project. Werken aan opbrengstgericht taalonderwijs in Amsterdam-West*. Implementatieconferentie 2011. Nederlandse Taalunie. Hoeven. 9-12-2011.

2012

- Kuiken, F. *Opbrengstgericht werken in de vve*. Amsterdamse Taalconferentie 'De professional aan het woord', Amsterdam, 8-2-2012.
- Kuiken, F. *The language level of preschool teachers*. University of Essex, Colchester. 28-2-2012.
- Dijkstra, J., Kuiken, F., Jorna, R. & Klinkenberg, E. *The role of language input in the early development of a bilingual vocabulary*. AAAL 2012, Boston. 24-3-2012.
- Kuiken, F. & Vedder, I. *Syntactic complexity as a multi-faceted construct in L2 and L1 writing*. Workshop Complexity, University of Stockholm, Stockholm. 8-6-2012.
- Kuiken, F. *Competencies of preschool teachers in the Netherlands: Language proficiency, language knowledge and didactic skills*. Sociolinguistics Symposium 19, Berlin, 22-8-2012.
- Kuiken, F. *Early education in Amsterdam. A focus on language*. Eurocities Conference. Amsterdam. 21-11-2012.

2013

- Kuiken, F. *Voor- en nadelen van meertaligheid*. Amsterdamse Taal- en Rekenconferentie. Gemeente Amsterdam, 13-2-2013.
- Kuiken, F. *How complicated can you get? On linguistic complexity in L2 writing*. Second language research: Current trends. University of York, 1-3-2013.
- Kuiken, F. & Vedder, I. *Functional adequacy as a fundamental component of L2 proficiency*. Language Testing in Europe: Time for a New CEFR? Antwerpen. 28-5-2013.
- Dijkstra, J., Kuiken, F., Jorna, R. & Klinkenberg, E. *Language input and its role in the early bilingual vocabulary and morphosyntax*. Eurosla 23, Amsterdam. 30-8-2013.
- Kuiken, F. *Taalontwikkeling bij meertalige peuters en kleuters*. Diverse Satellietworkshops Coaching on the job, Taal en VVE. Amsterdam. 23-9-2013.

Kuiken, F. *Meertaligheid*. Docentendag Educatie & Inburgering, DWI. Amsterdam. 13-12-2013.

2014

Kuiken, F. *Het stimuleren van de taalontwikkeling van mbo-studenten*. Mbo Taalacademie. Amersfoort, 24-1-2014.

Kuiken, F. *Taal en ouderbetrokkenheid*. Tiende Amsterdamse Taal- en Rekenconferentie. Amsterdam, 12-2-2014.

Kuiken, F. & Vedder, I. *Functional adequacy: Towards a new rating scale*. AAAL 2014, Portland, 24-3-2014.

Kuiken, F. *Internationaal basisonderwijs in Amsterdam*. Rondetafelgesprek Internationaal basisonderwijs Amsterdam, De Visserschool. Amsterdam, 1-4-2014.

Kuiken, F. *Beoordeling van schrijfvaardigheid*. Conferentie voor Lerarenopleiders, Expertisecentrum mvt, Universiteit Leiden/Cito. Arnhem, 4-4-2014.

Kuiken, F. & Vedder, I. *Linguistic complexity and L2 learning: Operationalization and measurement*. Colloquium on Linguistic complexity and second language learning. AILA 2014. Brisbane, 13-8-2014.

Colofon

Tekst Eveline Hamers (gemeente Amsterdam), Christine van Eerd

Redactie Leonie van den Berg, Barbara Wolff
(gemeente Amsterdam)

Fotografie Lenette van der Plas (gemeente Amsterdam)

Vormgeving DSGN.FRM

Drukwerk Opmeer Drukkerij bv

Dit publiksverslag is een geactualiseerde versie van het publiksverslag 'Taalverwerving, wetenschap en praktijk in Amsterdam' van oktober 2010

Uitgave Amsterdam, oktober 2014

Gemeente Amsterdam

Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling
www.amsterdam.nl

Universiteit van Amsterdam

Faculteit der Geesteswetenschappen
www.hum.uva.nl

အိ ...
အိမ်

...အိမ်

